

Боротьба з тероризмом

Протягом всієї історії свого існування людство стикалося з проблемами війни та миру, екології та продовольства, соціальними, економічними, релігійними конфліктами тощо. Терористичні акти з кожним роком стають організованішими і жорстокішими з використанням найсучаснішої техніки, зброї, новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та засобів масової інформації.

Особливого розмаху це явище досягло наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Жорстокі за своїм проявом терористичні акти отримують широкий резонанс у всьому світі, викликаючи не тільки справедливе обурення громадськості, а й серйозне побоювання за мир і безпеку на планеті.

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей (стаття 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Обов'язковими елементами, які характеризують тероризм є: наявність насильства, як правило, збройного або його загрози; заподіяння чи загроза заподіяння шкоди здоров'ю людини, або матеріальних, моральних збитків; позбавлення або загроза позбавлення життя людей. Такі дії здатні викликати широкий резонанс, залишити глибокий слід у психології населення або значної його частини, підірвати атмосферу безпеки, спокою, стабільності в суспільстві.

Усі терористичні акції поєднані застосуванням насильства або погрозою насильства. Часто це супроводжується висуванням конкретних вимог з боку терористів, а насильство з їх боку спрямоване в основному проти цивільних об'єктів. Мотиви мають здебільш політичний характер. Акції відбуваються так, щоб привернути максимум суспільної уваги. Виконавці, як правило, члени організованих груп, на відміну від інших злочинців, беруть на себе відповідальність за вчинені акції. І, нарешті, сама акція покликана впливати, виходячи за межі заподіяння безпосередніх фізичних втрат.

Сучасний тероризм розрізняють за такими різновидами:

- державний (організовується чи підтримується однією державою проти іншої);
- міжнародний (здійснюється міжнародними терористичними організаціями);
- внутрішньодержавний (здійснюється замах на основи державності);
- релігійний (насаджується своє віросповідання);
- точковий (терористичний акт на окремо взятому об'єкті).

Беручи до уваги об'єкти замаху, тероризм можна умовно поділити на:

- елітарний (при спробі замаху на посадових осіб органів державної влади, політиків, власників та керівників банків, компаній);
- функціональний (при спробі замаху на працівників правоохоронних органів, податкової служби, засобів масової інформації та ін.);
- промисловий (при нападі на великі підприємства, оборонні об'єкти, що виробляють зброю, отруйні чи інші хімічні речовини);
- транспортний (при використанні вибухових пристроїв в літаках, поїздах, автобусах, автомобілях, диверсії на нафто та газопроводах).

Конкретним проявом тероризму, як загальної діяльності, є терористичний акт.

Терористичний акт – злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України (стаття 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Тероризм, як злочинна (терористична) діяльність, також, охоплює:

- планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів;
- підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях;
- організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах;
- вербування, озброєння, підготовку та використання терористів, тобто осіб, які беруть участь у терористичній діяльності;
- пропаганду і поширення ідеології тероризму;
- проходження навчання тероризму;
- виїзд з України та в'їзд в Україну з терористичною метою;
- фінансування та інше сприяння тероризму.

Терорист – особа, яка бере участь у терористичній діяльності;

Терористична група – група з двох і більше осіб, які об'єдналися з метою здійснення терористичних актів; **терористична організація** – стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою здійснення терористичної діяльності, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів. Організація визнається терористичною, якщо хоч один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації; (стаття 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Відповідальність осіб, винних у терористичній діяльності

Особи, винні в терористичній діяльності, притягаються до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому законом. (статті 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵ Кримінального кодексу України).

Непокора або опір законним вимогам військовослужбовців, посадових осіб, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції, неправомірне втручання в їх законну діяльність тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом (стаття 342 Кримінального кодексу України), (стаття 23 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Відповідальність організації за терористичну діяльність

Організація, відповідальна за вчинення терористичного акту і визнана за рішенням суду терористичною, підлягає ліквідації, а належне їй майно конфіскується.

У разі визнання судом України, в тому числі відповідно до її міжнародно-правових зобов'язань, діяльності організації (її відділення, філії, представництва), зареєстрованої за межами України, терористичною, діяльність цієї організації на території України забороняється, її українське відділення (філія, представництво) на підставі рішення суду ліквідується, а належні йому майно і майно зазначеної організації, яке знаходиться на території України, конфіскуються.

Заява про притягнення організації до відповідальності за терористичну діяльність подається до суду відповідно Генеральним прокурором, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя (стаття 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Відповідальність за сприяння терористичній діяльності.

Керівники та посадові особи підприємств, установ і організацій, а також громадяни, які сприяли терористичній діяльності, несуть відповідальність за сприяння терористичній діяльності, зокрема коли:

- 1) фінансували терористів, терористичні групи (терористичні організації);
- 2) надавали або збирали кошти безпосередньо чи опосередковано з наміром використання їх для вчинення терористичних актів чи злочинів терористичної спрямованості;
- 3) проводили операції з коштами та іншими фінансовими активами:
 - фізичних осіб, які вчиняли чи намагалися вчинити терористичні акти чи злочини терористичної спрямованості або брали участь у їх вчиненні чи сприяли вчиненню;
 - юридичних осіб, майно яких безпосередньо чи опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб, які сприяють тероризму;
 - юридичних і фізичних осіб, які діють від імені чи за вказівкою терористів або осіб, що сприяють тероризму, включаючи кошти, одержані або придбані з використанням об'єктів власності, що безпосередньо чи опосередковано перебувають у власності чи під контролем осіб, які сприяють тероризму, або пов'язаних з ними юридичних і фізичних осіб;
- 4) надавали кошти, інші фінансові активи чи економічні ресурси, відповідні послуги безпосередньо чи опосередковано для використання в інтересах фізичних осіб, які вчиняють терористичні акти або сприяють чи беруть участь у їх вчиненні, чи в інтересах юридичних осіб, майно яких безпосередньо чи опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб, які сприяють тероризму, а також юридичних і фізичних осіб, які діють від імені чи за вказівкою зазначених осіб;
- 5) надавали допомогу особам, які брали участь у вчиненні терористичних актів;
- 6) вербували фізичних осіб для заняття терористичною діяльністю, сприяли встановленню каналів постачання зброї терористам та переміщенню терористів через державний кордон України;
- 7) переховували осіб, які фінансували, планували, підтримували чи вчиняли терористичні акти або злочини терористичної спрямованості;
- 8) використовували територію України з метою підготовки чи вчинення терористичних актів або злочинів терористичної спрямованості проти інших держав або іноземців. (стаття 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Відповідальність осіб, причетних до терористичної діяльності.

Для відвернення терористичних загроз у районі проведення антитерористичної операції відповідно до кримінального процесуального законодавства України з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про боротьбу з тероризмом», може здійснюватися *превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності*, на строк понад 72 години. Граничний строк превентивного затримання не може перевищувати 30 діб.

Підставою для превентивного затримання є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою терористичної діяльності. Превентивне затримання здійснюється за

вмотивованим рішенням начальника Головного управління Служби безпеки України або начальника територіального органу Національної поліції за згодою прокурора та без ухвали слідчого судді, суду.

Копія рішення про превентивне затримання особи, причетної до терористичної діяльності, на строк понад 72 години невідкладно надається затриманій особі, а також негайно направляється до слідчого судді, суду відповідної юрисдикції разом із клопотанням про обрання належного запобіжного заходу стосовно відповідної особи.

Превентивне затримання особи не може продовжуватися після розгляду слідчим суддею, судом клопотання про обрання належного запобіжного заходу стосовно цієї особи (стаття 151 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).

Кримінальна відповідальність за вчинення терористичного акту.

Відповідальність за вчинення терористичного акту.

За частиною 1 статті 258 Кримінального кодексу України - позбавлення волі на строк від 5 до 10 років з конфіскацією майна або без такої.

За частиною 2 статті 258 Кримінального кодексу України щодо повторного вчинення терористичного акту або за попередньою змовою групою осіб, або якщо терористичний акт призвів до заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків - позбавлення волі на строк від 7 до 12 років з конфіскацією майна або без такої.

За частиною 3 статті 258 Кримінального кодексу України щодо загибелі людини - позбавлення волі на строк від 10 до 15 років з конфіскацією майна або без такої.

Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною 1 статті 258 Кримінального кодексу України в частині погрози вчинення терористичного акту, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла його припиненню або розкриттю, у разі якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

Кримінальна відповідальність за вчинення інших злочинів, що сприяють тероризму.

****Втягнення у вчинення терористичного акту:***

1. Втягнення особи у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства - карається позбавленням волі на строк від 3 до 5 років.

2. Дії, передбачені частиною 1 цієї статті, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, - караються позбавленням волі на строк від 4 до 7 років. (стаття 258¹ Кримінального кодексу України).

****Публічні заклики до вчинення терористичного акту:***

1. Публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами - караються виправними роботами на строк до 2 років або арештом на строк до 6 місяців, або обмеженням волі на строк до 3 років, або позбавленням волі на той самий строк з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені з використанням засобів масової інформації, - караються обмеженням волі на строк до 4 років або позбавленням волі на строк до 5 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років та з конфіскацією майна або без такої. (стаття 258² Кримінального кодексу України).

***Створення терористичної групи чи терористичної організації:**

1. Створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації - караються позбавленням волі на строк від 8 до 15 років з конфіскацією майна або без такої.

2. Звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною 1 цієї статті, особа, крім організатора і керівника терористичної групи чи терористичної організації, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину. (стаття 258³ Кримінального кодексу України).

***Сприяння вчиненню терористичного акту:**

1. Вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою - караються позбавленням волі на строк від 3 до 8 років з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, - караються позбавленням волі на строк від 5 до 10 років з конфіскацією майна або без такої. (стаття 258⁴ Кримінального кодексу України).

***Фінансування тероризму:**

1. Надання чи збір будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання або усвідомлення можливості того, що їх буде використано повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом чи терористичною групою (організацією), або для організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років та з конфіскацією майна.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або з корисливих мотивів, або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди, - караються позбавленням волі на строк від 8 до 10 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років та з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, або якщо вони призвели до інших тяжких наслідків, - караються позбавленням волі на строк від 10 до 12 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років та з конфіскацією майна.

4. Особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину.

Примітка:

1. Фінансування тероризму визнається вчиненим у великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Фінансування тероризму визнається вчиненим в особливо великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (стаття 258⁵ Кримінального кодексу України).

Правовий і соціальний захист осіб, які беруть участь у боротьбі з тероризмом.

Особи, які беруть участь у боротьбі з тероризмом, перебувають під захистом держави.

Правовому і соціальному захисту підлягають:

1) військовослужбовці, працівники і службовці центральних та місцевих органів виконавчої влади, які беруть (брали) безпосередню участь в антитерористичних операціях;

2) особи, які на постійній чи тимчасовій основі сприяють органам, що здійснюють боротьбу з тероризмом, у запобіганні, виявленні, припиненні терористичної діяльності та мінімізації її наслідків;

3) члени сімей осіб, зазначених у пунктах 1 і 2 цієї частини, якщо потреба в забезпеченні їх захисту викликана участю зазначених осіб у боротьбі з тероризмом.

Соціальний захист осіб, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснюється у порядку, який визначається законом. Якщо особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, загинула під час проведення антитерористичної операції, членам її сім'ї та особам, що перебували на її утриманні, виплачується за рахунок коштів Державного бюджету України одноразова допомога в розмірі двадцяти прожиткових мінімумів, відшкодовуються витрати на поховання загиблого, призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника, а також зберігаються пільги, які мав загиблий, на отримання житла, оплати житлово-комунальних послуг тощо.

У разі, коли особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, стала інвалідом внаслідок каліцтва, одержаного під час проведення антитерористичної операції, цій особі за рахунок коштів Державного бюджету України виплачується одноразова допомога в розмірі десяти прожиткових мінімумів і призначається пенсія відповідно до законодавства України.

У разі, коли особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, під час проведення антитерористичної операції зазнала поранення, яке не потягло за собою настання інвалідності, цій особі виплачується одноразова допомога в розмірі п'яти прожиткових мінімумів.

Боротьба з тероризмом – діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Боротьба з тероризмом ґрунтується на таких принципах:

- законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина;
- комплексного використання з цією метою правових, політичних, соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших можливостей; пріоритетності попереджувальних заходів;
- невідворотності покарання за участь у терористичній діяльності;
- пріоритетності захисту життя і прав осіб, які наражаються на небезпеку внаслідок терористичної діяльності;
- поєднання гласних і негласних методів боротьби з тероризмом;
- нерозголошення відомостей про технічні прийоми і тактику проведення антитерористичних операцій, а також про склад їх учасників;
- єдиноначальності в керівництві силами і засобами, що залучаються для проведення антитерористичних операцій;

▪ співробітництва у сфері боротьби з тероризмом з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з тероризмом [3].

Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції. Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції є:

1) Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;

2) Міністерство внутрішніх справ України;

3) Міністерство оборони України;

4) центральні органи виконавчої влади (міністерства та відомства), що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері життєзабезпечення, транспорту та зв'язку;

5) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону;

6) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;

7) Управління державної охорони України.

На засадах довіри і співпраці громадяни України можуть повідомити про будь-які факти прибуття та перебування в регіоні підозрілих осіб, намірів здійснення сепаратистської, терористичної, диверсійної чи розвідувально-підривної діяльності за цілодобовим безкоштовним телефоном довіри Служби безпеки України **0-800-501-482** та надіслати інформацію на електронну скриньку callcenter@ssu.gov.ua.

Нормативно-правові акти, щодо запобігання та протидії тероризму:

1. Конституція України(ВВР). – 1996, № 30. – Ст. 141.

2. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90) від 27 січня 1977 року № ETSN90.

3. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р., N 995_374.

4. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., №995_518.

5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III № 1000- 05 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

6. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 року №638- IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

7. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.200 № 964-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 351.

8. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України», Указ Президента України від 24.09.2015року №555/2015 // Офіційний вісник України.-2015р. –№78. – стаття 2592. – Ст. 38.

9. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 26.05.2015 року № 287/2015 // Офіційний вісник України. – 09.06.2015. – №43. – стаття 1353. – Ст. 38.

10. Методичні рекомендації щодо підготовки населення до дій в умовах загрози або вчинення терористичного акту затверджені Наказом ДСНС України від 23.03.2015 року № 167.